

školama s hrvatskim đacima, a u vrijeme rata aktivno se zalagao za prava južnoslavenskih naroda na samoodređenje. To je izazvalo i gnjev talijanske vojske koja je okupirala Krk i na prevaru odvela biskupa Mahnića u zatočeništvo u Italiju, odakle se, shrvan bolešću, vratio u Krk, odnosno Zagreb gdje je preminuo 14. prosinca 1920. godine.

Iako su mnoge ovdje iznesene činjenice poznate, iz do sada objavljenih radova o biskupu Mahniću, ipak je Bozanićev rad kvalitetan doprinos našoj crkvenoj i nacionalnoj historiografiji i drugim znanostima. Naime, Bozanićev studija odlikuje se novim pristupom materiji, utoliko što je u dosadašnjem, uglavnom marksističkom pristupu - analizi naše povijesti, Mahnić bio promatran isključivo kao »*nosioč ekstremnih klerikalnih ideja*« (str. 7). Bogata bibliografija na kraju knjige, osobito članci i prilozi Antuna Mahnića, bit će dragocjena pomoć za svako daljnje istraživanje i produbljivanje navedene problematike. Zacijelo kao tiskarska pogreška omaklo se u prijevodu naziva Mahnićevog rodnog mjesta Štanjel u sv. Damijan (str.14) umjesto Sv. Danijel, kao i pasus »Časopisi i listovi« (str. 180) unutar pregleda ostale literature. Pomnom čitatelju ove knjige mogu zasmetati određene manjkavosti u citiranju (u više slučajeva nije navedeno mjesto gdje se arhivski spis nalazi). Uz kraticu Ibid. redovito ide i broj stranice, ili pak, ako je ista stranica, stoji kratica Id. i sl.; no, svaki čitatelj ove knjige osjetit će se obogaćen novim, ili osvježanim spoznajama iz jednog vremenskog i prostornog fragmenta naše crkvene i nacionalne povijesti koju je opečatio veliki krčki biskup - Antun Mahnić.

Mile Bogović

MOSTOVI, Godišnjak slunjskog dekanata 1993., Izdanje u progonstvu, Rijeka 1993.

Riječ je o *kalendaru-godišnjaku* koji je pokrenut 1967. godine i izlazi redovito od tada svake godine. Ni ove ratne godine, niti progonstvo nisu prekinule taj vrijedan i veoma koristan niz. To je *knjiga čitavog katoličkog naroda s područja slunjskog dekanata*. Ona njemu pripada i povezuje više nego bilo koja druga knjiga.

Preskočivši kalendarske podatke čitatelji će najprije gledati fotografije, jer one im najzornije pokazuju sliku dijelova njihova zavičaja i njihovih svetinja. A u *Godišnjaku* će naći fotografija koje još nigdje nisu vidjeli, a koje su tako željeli vidjeti. Hrabri snimatelj uspio je snimiti čak cetingradsku crkvu u času kada je podmetnuta vatra od paklene mržnje počela gutati krov i sve što je sagorivo (slika na naslovnoj strani). Tu su fotografije i drugih iznakaženih crkava slunjskog dekanata. Ali neprijatelj zacijelo nije uspio uništiti onu

ljepotu tih božjih hramova koju su ljudi ponijeli sa sobom u progonstvo i po kojoj će graditi ponovno na mjestu gdje su vatra i granate uništavale i razarale.

Nakon što pogleda na fotografijama što je srušeno, čitatelj će preći na tekstove koji opisuju stradanje ljudi. O tome će naći dosta preciznih podataka iz pera samog glavnog urednika u tekstu pod naslovom: »Kronologija zlodjela«, ali će vrijedne podatke o tome naći i pod drugim naslovima. Tu su zabilježeni svi slučajevi ubojstva Hrvata do kojih je, i sâm prognani svećenik, vlč. Mile Pecić mogao doći. Mogli bismo reći da se iz tih redaka čuje »Kervave kronike glas«.

Središnju rubriku i ovaj put sačinjavaju izvješća iz pojedinih župa.

U lanjskom broju *godišnja kronika župe* obuhvaćala je dijelom vrijeme boravka u zavičaju, a dijelom ono u progonstvu. Ovaj broj obuhvaća 1992. godinu, a koja je cijela *prognanička*. Ona je u cijelosti obilježena bolnom rastavljenosti ljudi od njihova zavičaja, raspršenih na sve strane, koji svi napeto slušaju svaki glas koji im dolazi iz mjesta otkuda su prognani. Naći ćemo u ovoj rubrici sažetke zbivanja od početka ovog rata pa do najnovijih vremena. Uz pojedine župe dodan je izdvojeno poneki važniji slučaj. Tako uz Slunj postoji zapis o ubojstvu liječnika Kruščića, uz Drežnik o zločinima u Lipovači (»Krvavi pir vampira«), uz Vaganac o patnjama preostalog hrvatskog stanovništva u koreničkoj općini (»Ovo nije tvoja država«), uz Blagaj o poslijeratnom manipuliranju s događajima u tom mjestu na početku prošlog rata (»Poslijeratne mučke«), a uz Lađevac o zločinima nad Hrvatima u Polju i Furjanu. Cetingradski dio obogaćen je stručnim povijesnim radom Milana Kruheka o Cetinu i njegovoj okolici (ne čini se najbolje rješenje stari grad nazivati Cetingrad). Ovo je više od sažetka do sada poznatoga.

Posebno zanimanje zaslužuju osobna svjedočanstva.

Čovjek ih i ne smije čitati odjednom. Treba se neko vrijeme odmoriti, jer su to iskazi o takvoj patnji tvoga subrata i sunarodnjaka da ne možeš a da i sâm ne udeš u kolo te patnje. Tu su svjedočanstva dvaju svećenika: slunjskog dekanata *Mile Pecića*, župnika i dekana slunjskog, i *Josipa Bogovića*, drežničkog i vaganačkog župnika. O tome smo već dosta čitali ali toliko je toga proživljeno, pogotovo kod *Bogovića*, da se u mnogo navrata o tome može pisati bez bojazni da je govor o iscrpljenoj temi. O bijegu iz okupiranog Slunja piše *Ivan Moćan*. Posebno se dojmljuje ispovijest *Jure Jurašina Štrucka* (»342 dana u okupiranom Slunju«) i *Mile Obajdina* (»Poljubi mi cipele«). Štrucak je svaki dan zapisivao što je radio i što se pred njegovim očima događalo, čime je ostavio dragocjene podatke za povijest. Kod *Obajdina* se vidi kako je duboko proživljavao vrijeme svog boravka u neprijateljskoj sredini da mu i neki sitni detalji nisu izmakli.

Već je mnogo puta rečeno da je ovaj rat u mnogim svojim dimenzijama nastavak onoga pred njim. Zato nam dobro dođu u ovom kontekstu i neki

dogadaji iz prošlog rata koje je u slunjsku župsku kroniku bio zapisao tadanji župnik *Ivan Nikšić* a za tisak priredio Mile Bogović. Bogović je također donio osnovne podatke o stradanju svećenika u *Drugom svjetskom ratu* s područja slunjskog dekanata.

Ne mali napor učinilo je uredništvo da se u ovom mraku ne izgubi nada u mogućnost kršćanskog izlaza i ljudskog rješenja. Tu je članak urednika o organiziranju povratka, ali i o opraštanju i pomirenju iz pera teologa *dr. Josipa Grpca*. Domišljen članak i pisan s punom svješću o svemu što se kod nas događa, pisan u vrijeme kada je opasno da riječi »pomirenje i opraštanje« izgube svoju snagu.

Bilo je unutar izbjegličke zajednice događaja koji su posebno odjeknuli, kao što je *mlada misa Nikole Turkalja*. Nije mu bilo dano da je, poput drugih mladomisnika, proslavi u rodnoj župi. Puni sjete bili su i božićni blagdani - po drugi put proslavljeni u progonstvu. A ove godine *po prvi put* nisu naši ljudi mogli na Sve svete posjetiti grobove svojih dragih pokojnika.

Urednik godišnjaka, svećenik Mile Pecić je posebno ponosan na naše branitelje, naše vojnike. On smatra da su oni učinili ono što se u postojećim uvjetima moglo učiniti. Opisuje i karitativnu pomoć koja je stigla iz pobratimskog gradića San Giovanni u Italiji te iz Schwarzwalda i Bensheima u Njemačkoj.

Godišnjak je to slunjskog dekanata pa je razumljivo da je tematika vezana uz Slunj i okolicu. Ipak ima članaka koji taj kraj smještaju u našu nadbiskupiju Riječko-senjsku (»*Nadbiskupova riječ*« i »*Porušene i oštećene crkve u Riječko-senjskoj nadbiskupiji*«) i u opće hrvatski okvir.

Ima i literarnih radova od kojih valja posebno spomenuti *pjesme* Mile Pecića *nadaljnite* suvremenim *patnjama našega naroda*.

Može se reći da je godišnjak koji je pred nama uglavnom djelo jednog čovjeka, glavnog i odgovornog urednika te župnika i dekana slunjskog vlč. Mile Pecića. Tko bi to drugi i mogao učiniti osim njega, jer Pecić više nego itko drugi čuva duhovno zajedništvo slunjskih prognanika. On je u kontaktu s najvećim brojem raspršenog stada vjernika slunjskog dekanata.

Ovaj broj godišnjaka je po broju stranica opsežniji od prijašnjih (sadrži 156 stranica). Čovjek bi ipak poželio da je još koja stranica ispunjena riječima i drugih svećenika iz slunjskog dekanata, kao i planovima rada povjerenstva slunjske općine i svega onoga što se na toj razini čini za narod u progonstvu i njegov povratak na rodnu grudu. Istina je da je ovo *crkveni godišnjak*, ali u ovo vrijeme se može računati s većom suradnjom crkvenih i državnih službi. No i s ovim sadržajima koje nalazimo u ovogodišnjim »*Mostovima*« oni su snažno svjedočanstvo o jednom vremenu koje povijest više neće nikada smjeti preskakati. Ali, doista, oni koji budu pisali o povijesti Slunja i njegova kraja neće smjeti preskakati ni ovaj povijesni dokument koji se zove »*Mostovi*« 1993.